

De omöjliga

Recenserad bok: De omöjliga. Från psykiatrireform till dyr och dålig vård

Författare: Anna Fredriksson & Åsa Moberg.

Förlag: Natur och Kultur, Stockholm, 2020.

Det är nu ett kvarts sekel sedan psykiatrireformen genomfördes. Stora mental-sjukhus stängdes och de svårast psykiskt sjuka skulle få det bättre, rehabiliteras och bli en del av samhället. Denna bok låter dessa de omöjliga få komma till tals och läsaren får också ta del av det som skett under åren efter psykiatrireformen. Boken berättar storyn på ett spännande sätt utifrån utredningar, forskning, media, intervjuer med olika aktörer och berörda, noggrant redovisade i 350 fotnoter.

Boken ger en överblick av psykiatrins historia med tyngdpunkt på de senaste 25 åren. De lyfter fram en periodisering i ett socialmedicinskt paradigm (1902-49) med betoning av samhällets betydelse, ett psykodynamiskt paradigm (1950-89) med focus på det privata, barndomen och familjen, och ett biomedicinskt paradigm (1990-2016) där förklaring söks i biologin, i hjärnans kemi. Till detta lägger författarna ett brukarinflytande paradigm (2017-), vilket är den epok när vården på allvar börjar lyssna på de människor som behöver hjälp, även de omöjliga.

Del 1 handlar om psykiatrireformen, dess bakgrund och genomförande. Reformen var inte nya lagar utan ett årligt tillskott av pengar från regeringen till kommuner och landstingen (en miljard om året de tre första åren). Målgruppen var oklar, begreppsförvirringen var stor: psykiskt sjuka, psykiskt långtidssjuka, långvarigt psykiskt störda, psykiskt funktionshindrade och psykiskt handikappade. Del 2 behandlar konsekvenser av reformen. Där lyfter författarna fram de nya medicinerna men också betydelsen av rätten till medicinfri vård, de unga kvinnornas särskilda utsatta läge och det egna boendets glädjeämnen och avigsidor.

Del 3 har titeln: Omöjlig redan som ung. Med utgångspunkt i konstaterandet att barn och unga som visar problem och mår dåligt kan tidigt bli ingens riktiga ansvar. Bland barn och unga som blivit placerade på någon form av institutionen för hem och boende hade 71% minst en psykiatrisk diagnos och 40% hade varit i något akut psykiatriskt tillstånd de senaste sex månaderna. Den frekventa användningen av psykofarmaka, tvånget, skadlig isolering och vanvård lyfts fram men också strävnan att integrera de omöjliga i skolan och samhället i stort. Del 4 lyfter självmordsfrågan. Här belyses olika myndigheter och forskares perspektiv på ett angeläget förebyggande arbete. Del 5 beskriver brukarparadigmets tid. En rad olika initiativ presenteras: garanti för patienter i heldygnsvård att ha ett samtal om dagen, trädgård som läkemedel, kamratstöd och brukarorganisationernas roll, personcentrerad vård, personligt ombud, en femhundring som medicin, Fontänhusen och liknande verksamheter.

I bokens avslutning, En projektform i ett evigt konfliktfält, noteras att det

inte finns några platser där en patient kan bli inlagd utan att riskera att fastna i medicinfällan: ”att läkemedelsbiverkningar förväxlas med sjukdomssymtom och att dosen höjs när den borde sänkas”. Det är dags för omtänkande 25 år efter psykiatrireformen. Författarnas förslag: ”Hör efter vad patienten/klienten/brukare vill i ett tidigt skede, vid första kontakten med vård eller omsorg. Finns det en vilja: ta vara på den. ... Finns det ingen vilja: sätt in stöd och resurser så att människans vardag blir så bra som möjligt”.

Boken rekommenderas varm för den gör dig upprörd över sakernas tillstånd men också påfylld med argument för hur vi tillsammans kan verka för en bra vård och omsorg om de omöjliga i vår tid.

Charli Eriksson, Professor emeritus